

Přehled metodiky vývoje GIS aplikací

(vytvořeno pro seminář na FIMU: Vybrané kapitoly z GIS, podzimní semestr)

Lekce 3: Datové modely

Obsah

Tři otázky:

- Jak popsat data, proč vytvářet datové modely?
- Co všechno obsahuje datový model?
- Co se s návrhem datového modelu stane při vývoji GIS?

Zařazení datových modelů do analytických modelů:

Oblast	Model	Výstup
Požadavky	Model požadavků	UML diagramy modelu – prvky typu requirement Tabulka požadavků Katalog požadavků
Data	Konceptuální datový model	Model tříd s atributy a vztahy mezi třídami Definice entit (tříd) a popis entit a atributů Model datových typů
Chování systému	Model případů užití Procesní model Funkční model	Use Case diagramy s popisem a scénáři Procesní diagramy v BPMN Aktivitní diagramy s popisy aktivit Funkční hierarchie s popisem funkcí Vztah procesů a funkcí Vztah funkcí a dat
Ovládání systému	Wireframe model Model obrazovek	Model obrazovek v UML s vazbou na funkce a na wireframe model (například v PDF)
Architektura systému	Model komponent	Diagram komponent v UML Business, aplikační a technologická architektura v ArchiMate

Jak popsat data, proč vytvářet datové modely?

- Data se popisují datovými modely – datovým modelováním
 - Datové modelování je oborem, který se zabývá návrhem struktury a organizace dat.
 - Je to proces, při kterém převádíme reálné objekty na objekty datové, s cílem zachytit v datovém modelu realitu, o které si chceme uchovávat informace.
 - Návrh správné databáze není vždy jednoduchý úkol a mnoho databázových architektů se potýká s problémy již v počátcích projektu, kdy je potřeba identifikovat základní entity, které budou obsazeny v databázi.
 - Při návrhu databáze není pouze jedno správné řešení, ale je jich hned několik.
- Proč vytvářet datové modely:
 - Protože chceme poznat realitu (WOI, world of interest), její objekty a vztahy mezi nimi
 - Protože chceme *dobře* navrhnout uložení dat v informačním systému
 - Protože chceme *dobře* navrhnout funkce informačního systému
 - funkce pracují s XML daty, proč vytvářet datové modely?

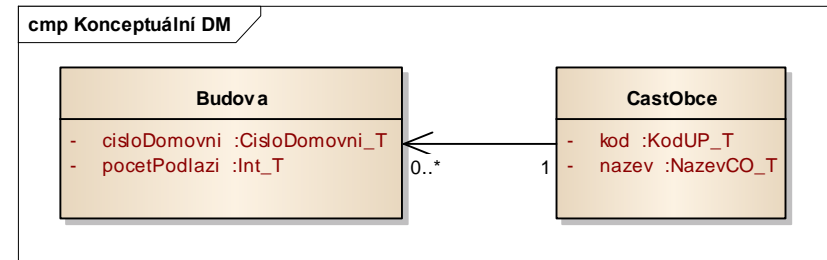
Co se s návrhem datového modelu stane při vývoji GIS? Tři úrovně datového modelu

objekt reálného světa

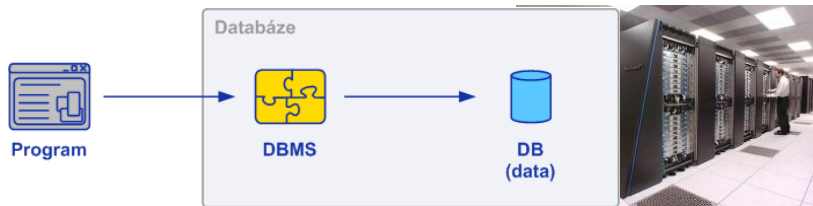

analýza

konceptuální datový model (model tříd)

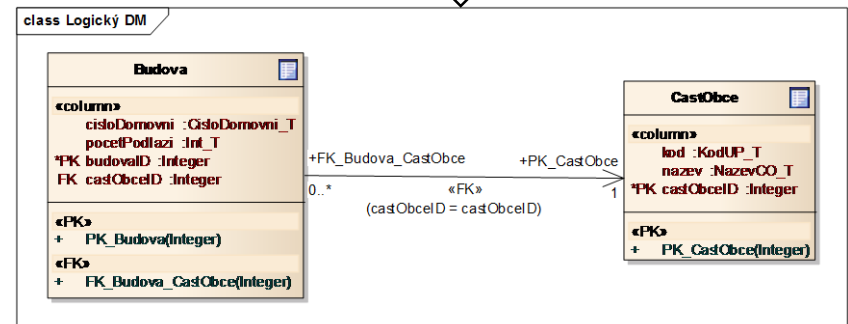
design


```

CREATE TABLE Budova (
    cisloDomovni CisloDomovni_T,
    pocetPodlazi Int_T,
    budovaID Integer NOT NULL,
    castObceID Integer);
CREATE TABLE CastObce (
    kod KodUP_T,
    nazev NazevCO_T,
    castObceID Integer NOT NULL);
    
```

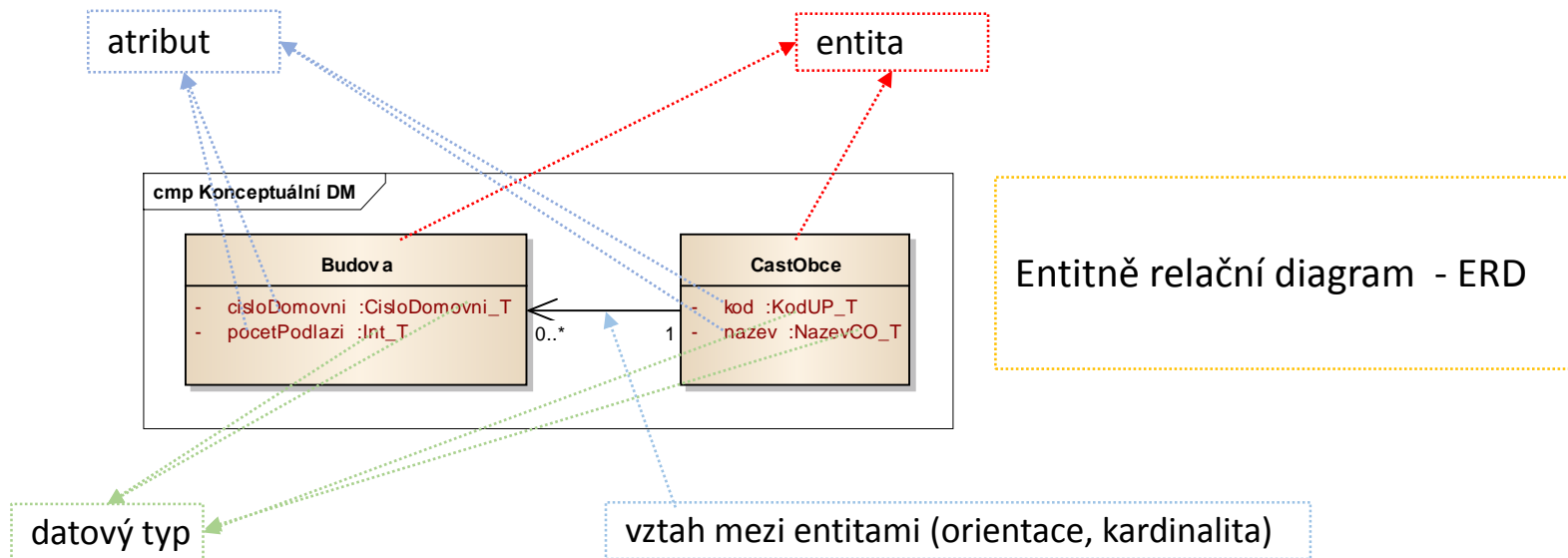
programování
(implementace)

fyzický datový model (implementační datový model)

logický datový model (technologický datový model)

Co obsahuje konceptuální datový model?

- Postup
 - vymezení entit, jejich přesná definice
 - pozor: gnoseologické kategorie obecné x jednotlivé = entita x instance entity
 - určení vztahů mezi entitami, orientace z nadřízené do podřízené entity (tabulka reprezentující v logickém DM podřízenou entitu bude obsahovat cizí klíč)
 - nahrazení vztahů m:n asociativními entitami (pokud to nechci dělat až v LDM)
 - určení významných atributů a jejich definice
 - určení datových typů atributů, jejich formální popis a jejich průběžná konsolidace
 - doplnění všech atributů, jejich definic a jejich datových typů
 - určení speciálních atributů - unikátních (business) klíčů
- Diagram (ERD) není datový model, datový model je uložen v repository (úložišti) CASE nebo (také) v hlavě analytika
- Diagram slouží jednak jako jedna z možností vytváření prvků modelu, jednak pro prezentaci modelu
- Diagramů může (musí) být v jednom modelu více!
- Údržba konceptuálního datového modelu (?)

Konceptuální datový model – „kuchařka“

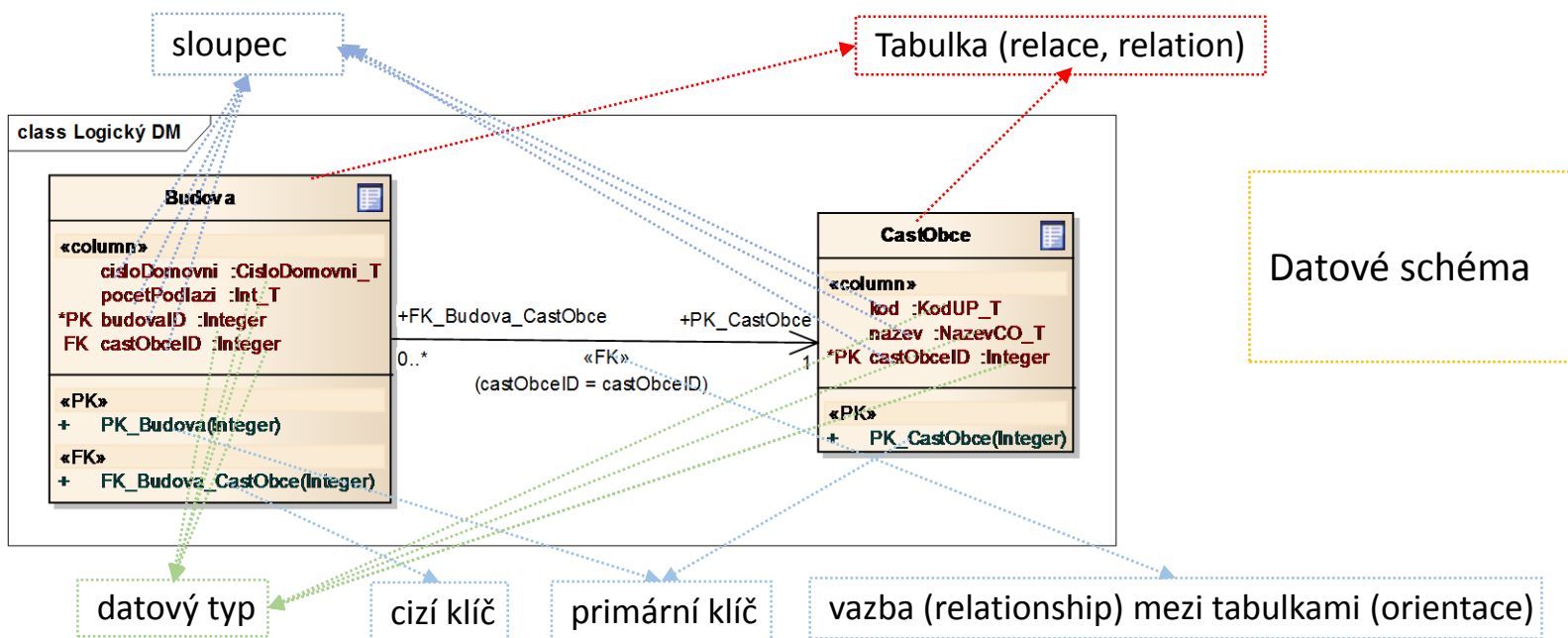
1. Zvolte jednu (primární) entitu ze specifikace požadavků.
2. Určete atributy, jejichž hodnoty se mají pro tuto entitu zaznamenávat. Označte případné klíče (identifikátory) a vytvořte ukázková data.
3. Popište slovně navrženou entitu, její atributy a klíče.
4. Prověřte funkční vztahy (závislosti) atributů a v případě potřeby entitu normalizujte.
5. Prověřte atributy navržené entity a zjistěte, zda je třeba zaznamenávat informace o jednom či více attributech v nové samostatné entitě.
6. Je-li vhodné vytvořit další entitu, zakreslete ji do diagramu a vraťte se na krok 2.
7. Spojte entity vztahy, pokud tyto existují. Popište slovně vztahy mezi entitami z obou stran.
8. Prověřte seznam atributů a určete, zda některé z nich potřebují být identifikovány prostřednictvím dvou (či více) entit. Pokud ano, umístěte atribut na příslušný vztah, který spojuje dané entity.
9. Prověřte, zda v diagramu nemáte „smyčky“, které mohou indikovat nadbytečné (odvozené) vztahy. Pokud je vztah skutečně redundantní, odstraňte ho.
10. Vytvořte ukázková data.
11. Předved'te navržený model uživateli - pokud je to třeba, upřesněte diagram.

Další návody - Zendulka:

http://www.fit.vutbr.cz/study/courses/DSI/public/pdf/nove/DodatekA_metodologieERD.pdf

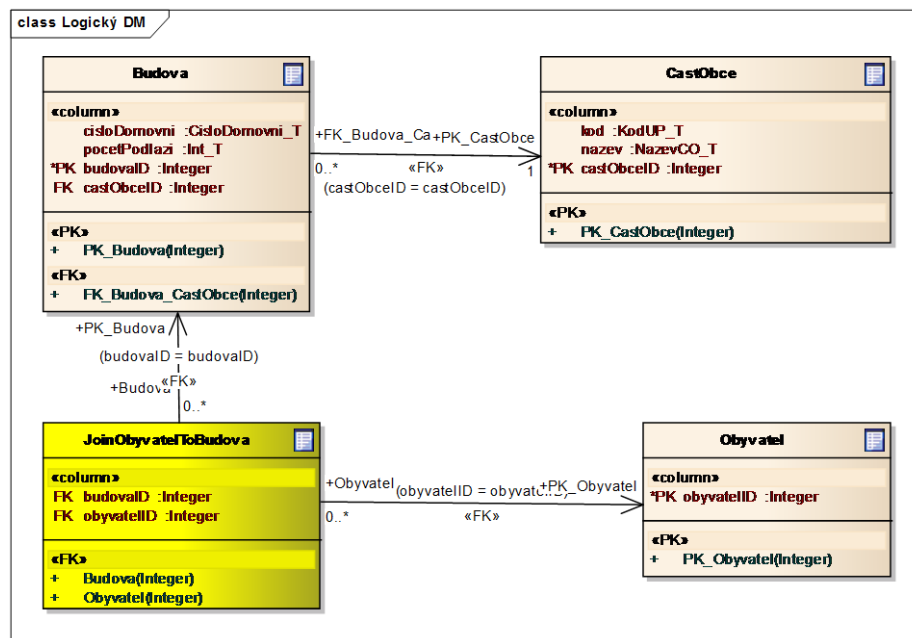
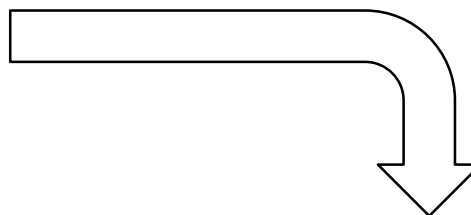
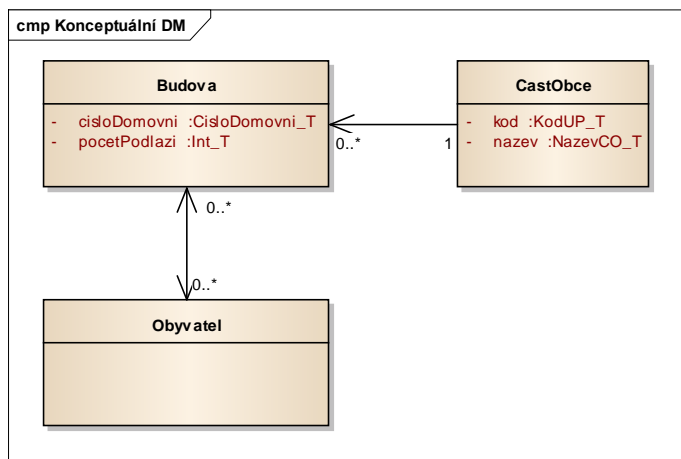
Telnarová: http://langer.zam.slu.cz/teaching/dbai/uvod_do_databazi.pdf

Co obsahuje logický datový model (v relačním přístupu)?

- Postup
 - automatické vygenerování LDM z konceptuálního DM pomocí CASE
 - vytvoření asociačních entit ze vztahů m:n (pokud jsem neudělal už v rámci konceptuálního datového modelu nebo pokud to neudělá CASE sám)
 - pro Enterprise Architect: změna datových typů vygenerovaných sloupců
- Údržba logického DM – ANO! (a bude líp)
 - neudržovat jen fyzický DM v DDL skriptech, ale odvozovat jej z LDM!
- Trochu algebry: tabulka je n-nární relace na doménách D_1, D_2, \dots, D_n (přesněji je to dvojice $R = (R, R^*)$, kde $R = R(A_1:D_1, A_2:D_2, \dots, A_n:D_n)$ je schéma relace $R^* \subseteq D_1 \times D_2 \times \dots \times D_n$ je tělo relace. A_1, \dots, A_n jsou atributy. Schéma relace zapisujeme často zjednodušeně ve tvaru $R(A_1, A_2, \dots, A_n)$.

Konceptuální a logický datový model – vztahy kardinality m:n

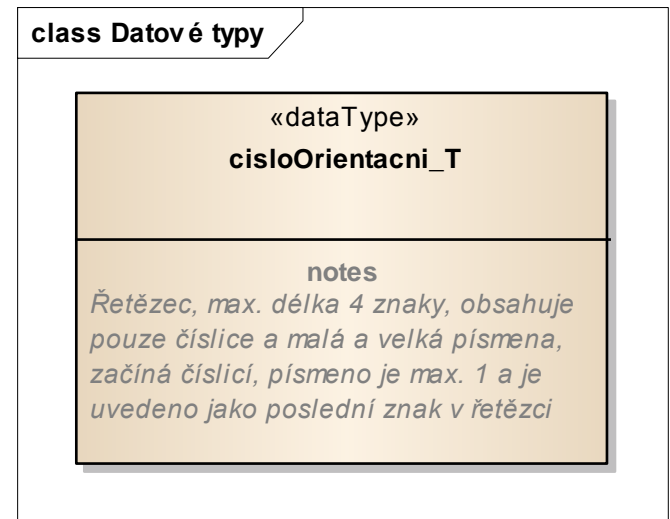

Datové typy

- Všechny atributy entit a dalších prvků datového modelu jsou striktně popsány datovými typy.
- Datový typ je prvek typu *class*, stereotypu *dataType*.
- Pro název datového typu je použita notace CamelCase (slova spojená bez mezery, počáteční písmena slov velké), navíc má příponu *_T*.
- Pravidla, která splňuje atribut daného datového typu, jsou popsána buď v popisu (notes) datového typu, nebo v dokumentech, které jsou připojeny k datovému typu (pomocí links nebo files).
- Doporučení: využít definice z informačního systému datových prvcích (ISDP, <https://www.sluzby-isvs.cz/ISDP/DefaultSSL.aspx>)

Příklad definice datového typu

CisloOrientacni_T	
Typ	DataType
Package	Datove typy
Popis	Řetězec, max. délka 4 znaky, obsahuje pouze číslice a malá a velká písmena, začíná číslicí, písmeno je max. 1 a je uvedeno jako poslední znak v řetězci
Formát a omezení	String 4
	pouze malá a velká písmena a číslice, 1-4

Jak vypadá fyzický datový model pro relační databáze?

Fyzický (physical) datový model (PDM) tvoří příkazy DDL (data definition language, část SQL, analytik musí zásady znát!), například:

```
CREATE TABLE Budova
(
    cisloDomovni CisloDomovni_T,
    pocetPodlazi Int_T,
    budovaID Integer NOT NULL,
    castObceID Integer
)
;
CREATE TABLE CastObce
(
    kod KodUP_T,
    nazev NazevCO_T,
    castObceID Integer NOT NULL
)
;
ALTER TABLE Budova ADD CONSTRAINT PK_Budova
PRIMARY KEY (budovaID)
;
ALTER TABLE CastObce ADD CONSTRAINT PK_CastObce
PRIMARY KEY (castObceID)
;
ALTER TABLE Budova ADD CONSTRAINT FK_Budova_CastObce
FOREIGN KEY (castObceID) REFERENCES CastObce (castObceID)
;
```

- Postup

- automatické vygenerování PDM z LDM pro konkrétní DB pomocí CASE
- doplnění PDM o další objekty (DB view, sekvence, ...)

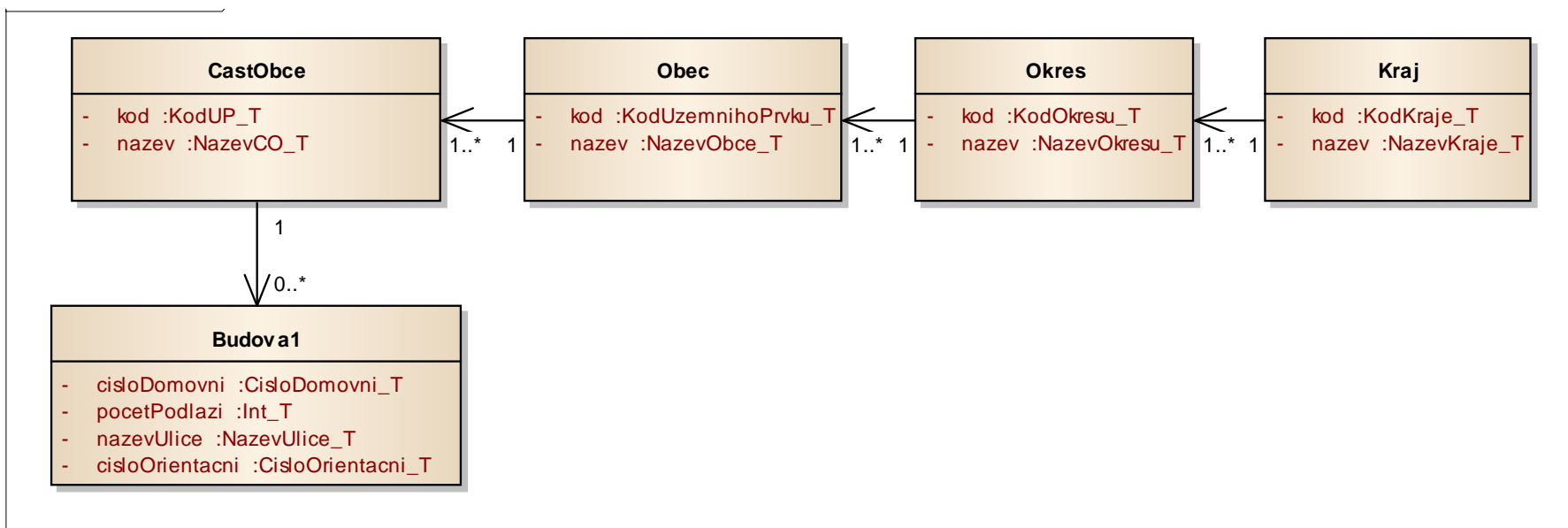
Formální náležitosti modelů

- Předepsaná struktura repository
 - Názvy objektů (entit, tabulek, datových typů a dalších) v CamelCase (CastObce)
 - (názvy entit v jednotném čísle, názvy tabulek v množném čísle)
- Názvy atributů (a také operací, metod) v camelCase (cisloDomovni)
- Názvy bez diakritiky
- V názvech minimalizovat zkratky
- Neuvádět typy objektů v jejich názvech (?) (přípona _T v datových typech je z tohoto pohledu chybně)
- Při prezentaci modelu rozdělit diagramy tak, aby každý z nich obsahoval okolo devíti objektů
 - nesdělovat čtenáři „podívej, jak složitý (datový) model jsem vytvořil“, ale „podívej, jak umím (datový) model přehledně prezentovat“
 - diagramy obsahují skupiny z nějakého pohledu příbuzných objektů
 - pokud se objekt vyskytuje ve více diagramech (například z důvodu znázornění vazeb je to nutné), výskyt objektů v kmenovém a ostatních diagramech je vhodné barevně odlišit

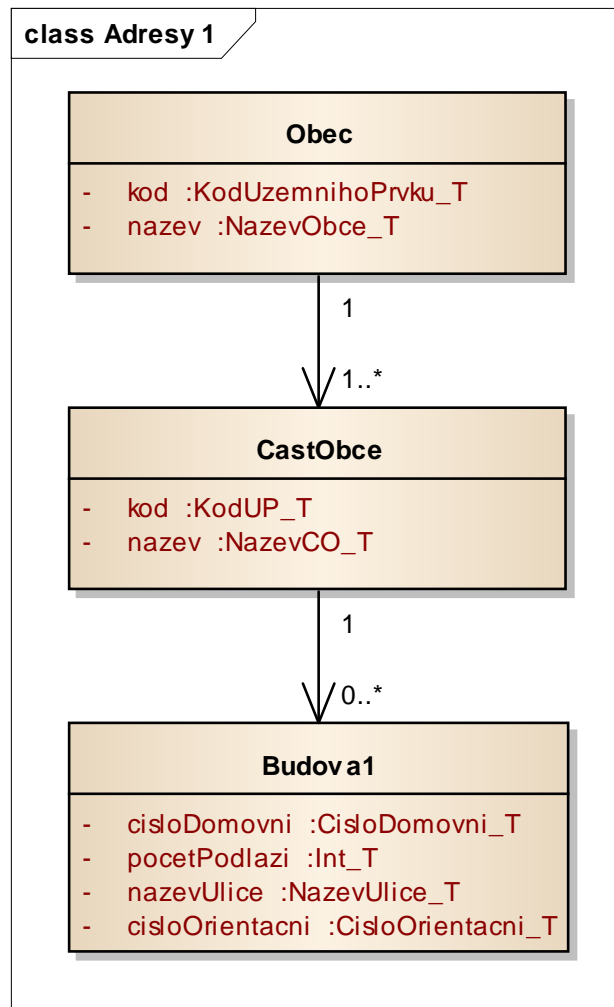
Další informace k datovému modelování

- Příklady datových modelů
- Zásady tvorby datového modelu
- Normální formy datového modelu
- Na závěr: DTO a jejich využití
- Podklady pro další samostudium

Příklad 1: budova – část obce – obec – okres – kraj

Příklad 2a: Adresa

Problém?

Každý vchod budovy má svoji adresu. Dokonce mohou být v různých ulicích.

Příklad 2b: Adresa

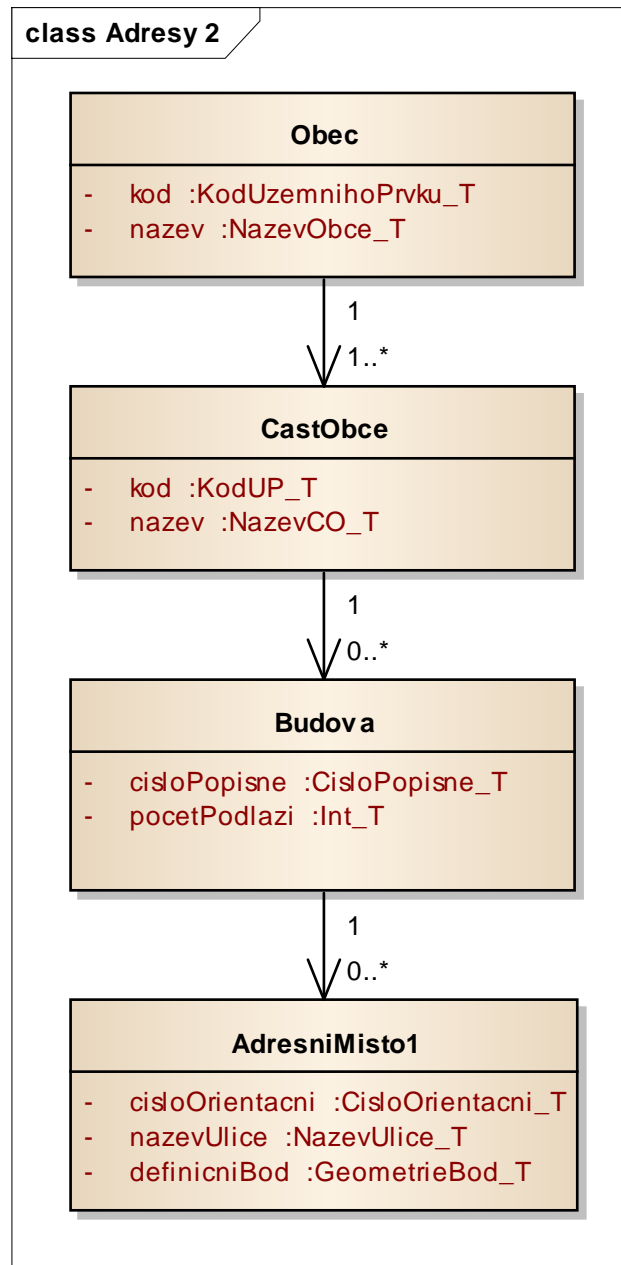
Problém?

Překlep v názvu ulice:

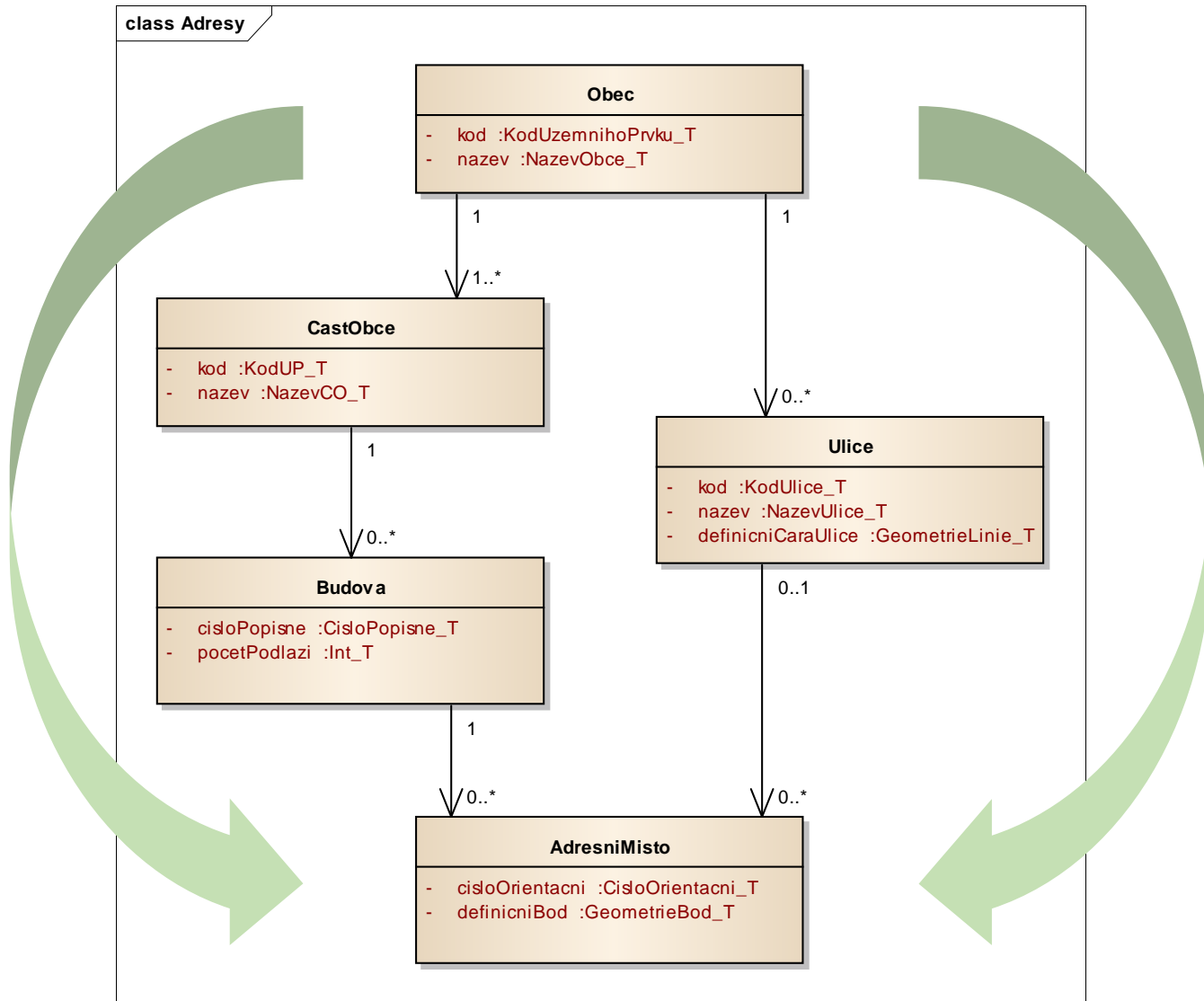
ulice Otokara Březiny x ulice Otokara Březiny

Změna názvu ulice.

Definiční čára ulice.

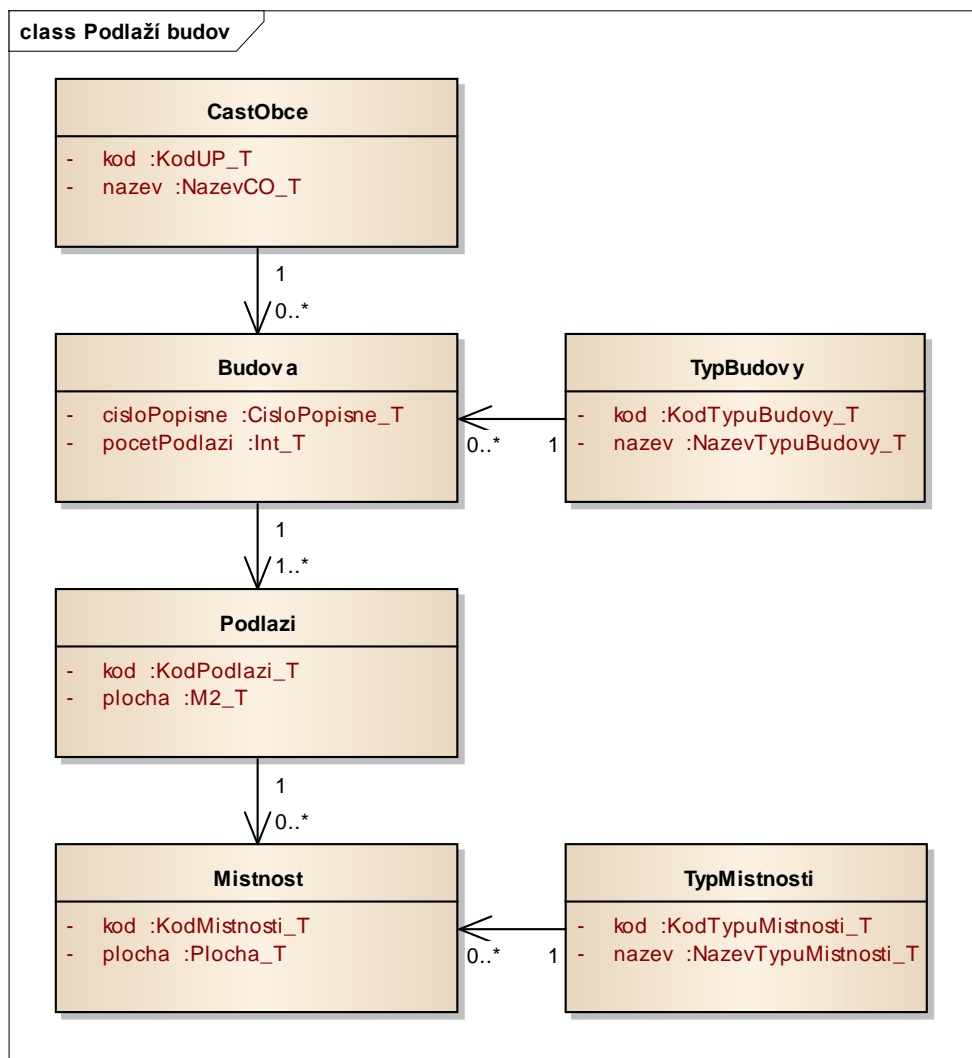

Příklad 2c: Adresa

smyčka v datovém modelu

Příklad 3: místnost – podlaží – budova – část obce

Zásady tvorby datového modelu

Modeluj

- Pochybuj!
- Diskutuj v týmu, ptej se, čti, googluj! Všechno už bylo namodelováno.
- Rozhoduj, hodnot varianty podle účelu DM!
- Uvědomuj si stále, že krása i kvalita je v jednoduchosti!
- Pokud ti model někde drhne, je to tvoje chyba, není to tak složité, jak se ti to jeví!

Připrav si balíček první pomoci před tím, než model ukážeš programátorovi 😊

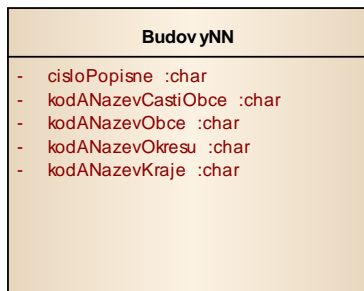
Minimalizuj chyby

- Nechybí ti entita? Hlavnímu analytikovi ISKN chyběl list vlastnictví.
- Nechybí ti atribut v nějakém vztahu? V RPP analytikům Accenture chybělo pořadí právního předpisu.
- Nenamodeloval jsi náhodou jednoduchý datový model všeho? „Nedomodelováno“, příklady: PTE, obecný model GIS, kmenové evidence v ČSSZ.
- Nenamodeloval jsi náhodou příliš složitý datový model? „Přemodelováno“.
- Nemáš v modelu příliš detailů (entit, atributů) bez struktury?
- Nemáš v modelu příliš hlubokou strukturu objektů (entit, atributů)?
- Vyšlo ti při konverzi konceptuální DM – logický DM něco jiného, než jsi chtěl?
- Zdá se ti konceptuální DM nadbytečný?
- Zdá se ti datové modelování zbytečné? Však on někdo pro xml to xsd napíše.

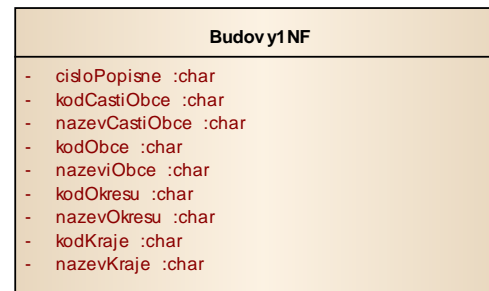
Normální formy datového modelu

cmp Normalní formy

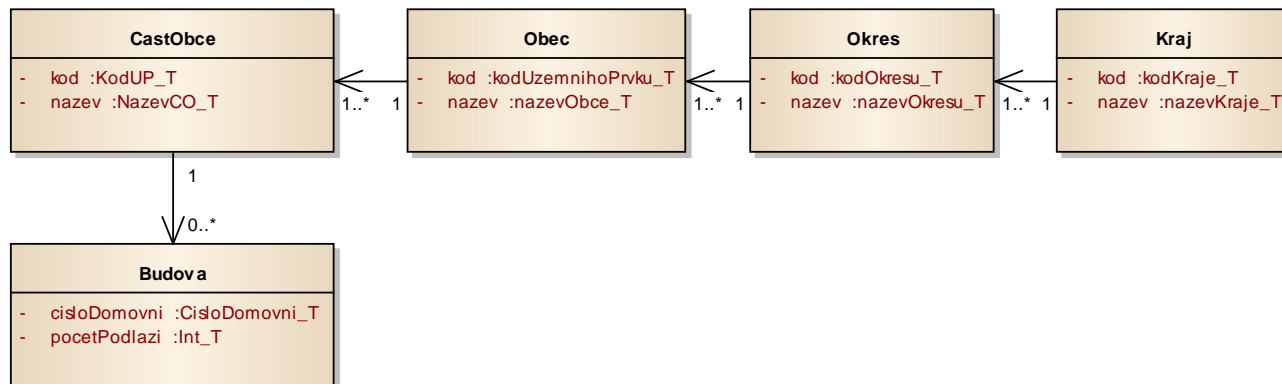
Nenormalizovaný

První normální forma

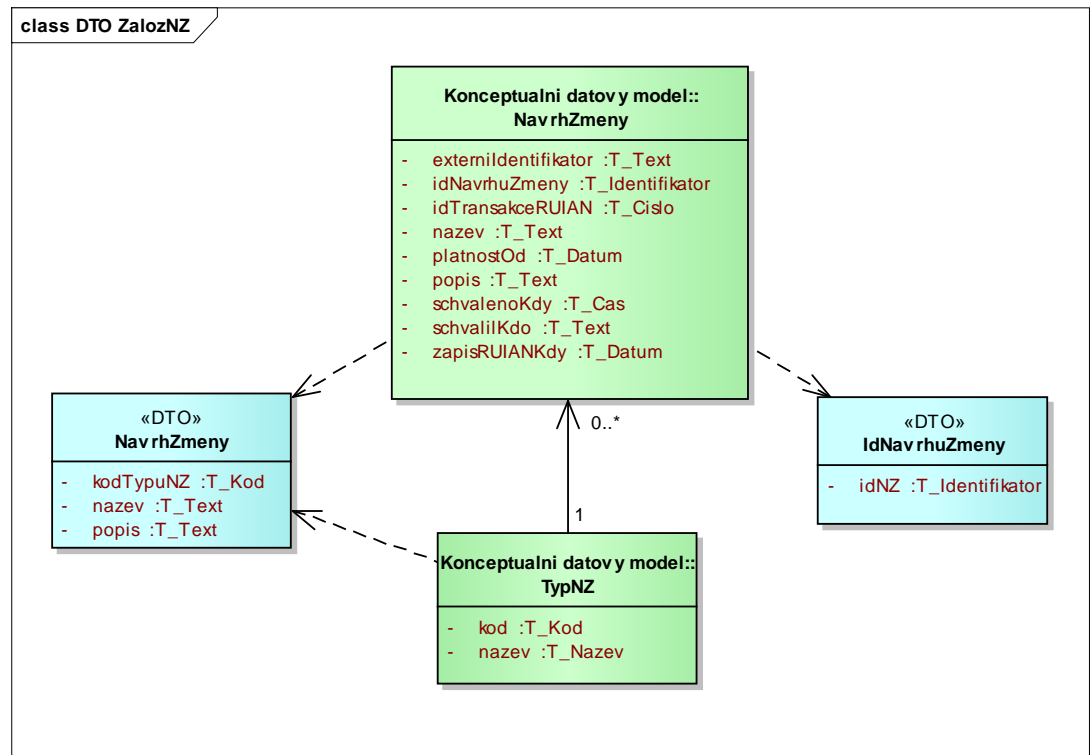

3NF (Boyce - Coddova normální forma, BCNF)

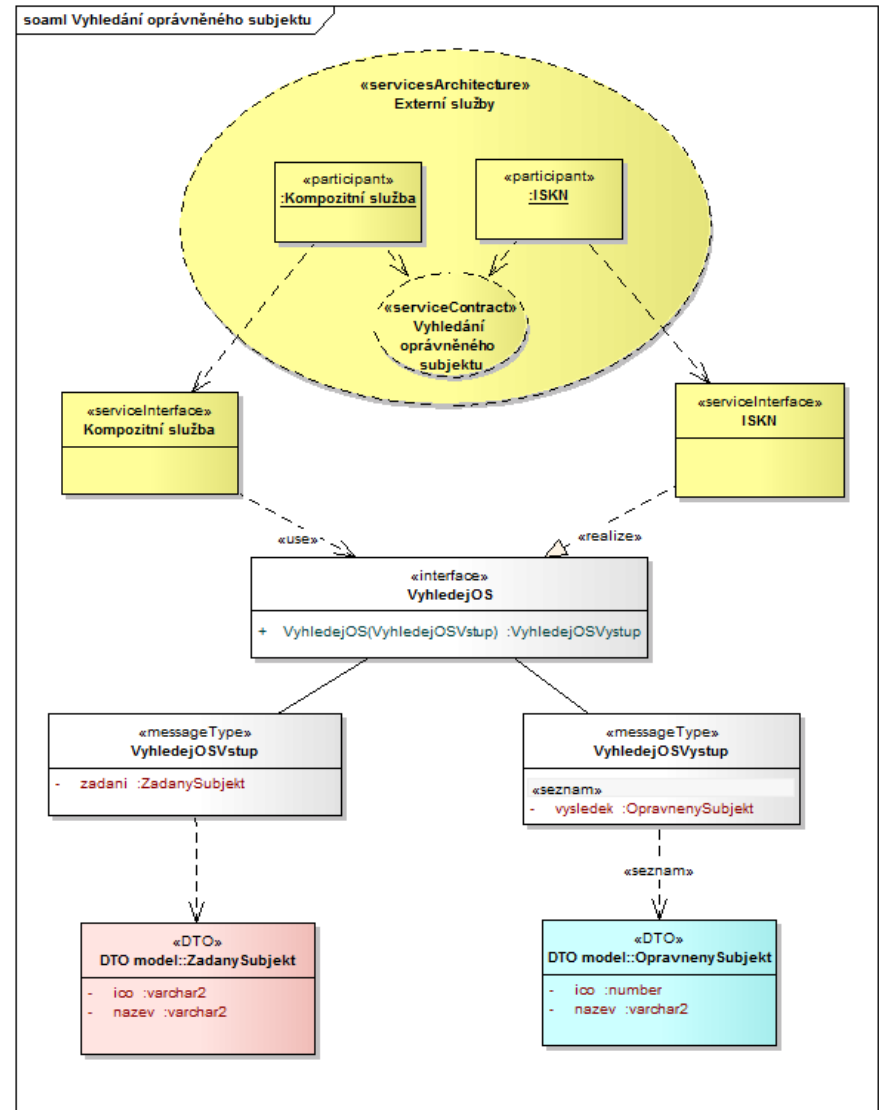
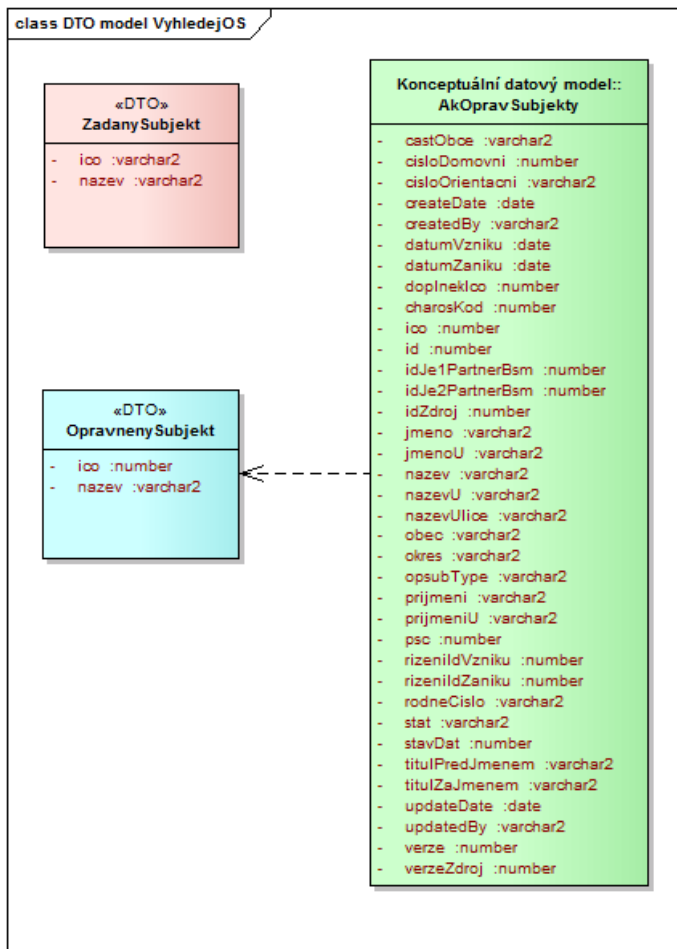

Na závěr: data transfer objekty (DTO) a jejich využití

- Objekt, který přenáší data mezi procesy.
- To se obvykle děje přes vzdálené rozhraní (např. webové služby). Je vhodné snížit náročnost této operace snížením počtu volání služeb -> agregace dat do jednoho datového objektu.
- DTO umožňuje provést denormalizaci dat
 - DTO mohou a nemusí být odvozeny z datového modelu (např. uživatelem zadané parametry služby).
 - DTO je modelován prvkem typu *class*, stereotypu *DTO*. Formálně se podobá prvku modelu typu entita, může mít však atribut stereotypu *seznam*.
 - Použití: například u webových služeb.

Příklad využití DTO při modelování webové služby

Podklady pro další samostudium

- Anatolij Kybkalo, Datové modelování, Bakalářská práce, Unicorn College, 2013 (http://www.unicorncollege.cz/european-it-center/kybkalo-anatolij/attachments/PB_Kybkalo_Anatolij_1-4146-1.pdf, vedoucí práce Ing. Miroslav Žďárský)
- Doc.Ing.Jaroslav Zendulka,CSc.: Databázové systémy a návrh databází <http://www.fit.vutbr.cz/study/courses/DSI/public/.cs#Heading2>
- <http://langer.zam.slu.cz/teaching/db/P02-Konceptualni%20modelovani.pps>, autor neuveden